

ВІДГУК

офіційного опонента

на дисертацію Гичко Юлії Володимирівни

«Формування емоційної компетентності майбутніх психологів засобами коуч-технологій»,

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії

у галузі знань 05 – соціальні та поведінкові науки

за спеціальністю 053 – «Психологія»

Одним із головних завдань сучасної системи вищої професійної освіти є не лише здобуття і формування необхідних знань, умінь і навичок майбутніх фахівців, але й формування у них професійно важливих якостей з метою їх підготовки до ефективного виконання обраної професійної діяльності. З-поміж таких якостей, що забезпечують не лише високий рівень практичної діяльності психолога, але й сприяють його професіоналізації, є емоційна компетентність. Будучи не тільки професійно, але й особистісно важливою рисою і здібністю, вона сприяє налагодженню контакту між людьми, самореалізації, само- і взаєморозумінню тощо. Відтак розвиток емоційної компетентності у майбутніх психологів позитивно позначиться як на успішності їх навчальної діяльності у виші, так і побудові конструктивних міжособистісних, та навіть психотерапевтичних, стосунків особи. Останні, згідно з дослідженнями (Asay 1999, Lanborg), є одним із чотирьох факторів ефективності психотерапії і консультування – цих ключових сфер прикладання психологічних знань, умінь і навичок, – які на 30% детермінують їх успішність.

З огляду на сказане, можна констатувати виразну актуальність та практичне значення проведеного Ю. В. Гичко дослідження. Засобом його реалізації став коучинг, який здобув славу ефективною технологією підвищення успішності індивіда в певній сфері професійної діяльності, позаяк ґрунтується на інтринсивній мотивації та дозволяє визначити і розвинути його ресурси, оцінити ризики, прийняти конгруентні Я і ситуації рішення та, відповідно, досягнути бажаного результату.

Загалом, подане до захисту дисертаційне дослідження характеризується належною обґрунтованістю отриманих результатів. Завдання дослідження

конгруентні меті, яка полягає в тому, щоб «теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити формування емоційної компетентності майбутніх психологів на засадах використання технологій коучингу» шляхом утілення відповідної авторської програми. Остання являє собою дієвий алгоритм розвитку емоційної компетентності, а відтак і професіоналізації здобувачів вищої освіти, який можна успішно використовувати як у межах освітнього процесу, так і поза ним. Методи математичної статистики (описова математична статистика, кореляційний аналіз, визначення статистичної значущості та достовірності відмінностей) є коректно застосовані та дозволяють діагностувати розвиток показників тих чи тих компонентів емоційної компетентності досліджуваних; обґрунтовують доцільність розвитку емоційної компетентності, а також умотивовують слушність застосування авторської програми формування емоційної компетентності майбутніх психологів. Слід зауважити, що на її дієвість значний вплив має і особистість самого коуча, що засвідчує високу методологічну обізнаність і прикладну професійну майстерність здобувачки. Таким чином доводиться ефективність застосування коуч-технологій (незалежна змінна) задля розвитку емоційної компетентності майбутніх психологів (залежна змінна).

У першому розділі дисертантка досліджує історію вивчення феномену емоційної компетентності, тлумачення його змісту різними вченими, структурні компоненти, взаємозв'язок із суміжними психічними явищами (емоційний інтелект, соціальна компетентність і т. ін.), а також значення у професійній діяльності психолога, виокремлюючи когнітивний, емоційний та поведінковий аспекти. Послугуючись компетентнісною моделлю освіти, авторка переконливо доводить необхідність формування емоційної компетентності, яка є чи не найголовнішою у професійній діяльності психолога-практика.

Насамкінець дисертантка доходить висновку, що емоційна компетентність являє собою «сукупність здібностей, знань, умінь і навичок в емоційній сфері, що дозволяє управляти власними емоціями і створювати сприятливу емоційну атмосферу в процесі комунікації». Своєю чергою

емоційна компетентність психолога дозволяє йому «усвідомлювати і приймати власні почуття, а також почуття інших людей; усвідомлено управляти своїми емоціями в стосунках з дітьми та дорослими; розуміти внутрішній світ дитини і вибудовувати з ним конструктивні форми взаємодії».

У цілому ж перший розділ має оглядовий характер і створює сприятливе тло для подальшого теоретичного і емпіричного дослідження проблеми.

Другий розділ присвячено констатувальному емпіричному дослідженню сформованості емоційної компетентності майбутніх психологів. У ньому авторка оцінює потенціал коучингу для розвитку емоційної компетентності студентів-психологів; окреслює спільні й відмінні риси коучингу і психологічного консультування, тренінгу, наставництва і психотерапії; аналізує співвідношення рівнів управління педагогічним процесом з етапами коучингу та завданнями коуча, а також діями здобувачів вищої освіти; презентує специфіку управління формуванням емоційної компетентності майбутніх психологів у процесі коучингу. Дається характеристика вибірки, обґрунтовується план та вибір методичного інструментарію емпіричного дослідження, які сукупно дозволяють досягти поставлених цілей.

Перший етап констатувального експерименту полягав у дослідженні загального рівня емоційної компетентності майбутніх психологів, а також специфіки розвитку її окремих складників: самосвідомості, самоконтролю, соціальної чуйності та управлінських відносин. Слід зазначити, що дані складники узгоджуються з розглянутими в першому розділі теоретичними положеннями, зокрема, Д. Гоулмана, Г. Юсупової та інших. Це дозволяє структурувати авторські погляди на емоційну компетентність та підтвердити аргументованість вибору психодіагностичного інструментарію.

За допомогою квантифікації отриманих результатів на високий, середній та низький рівні дисертанці вдалося експлікувати доречність розвитку емоційної компетентності у майбутніх психологів. Своєю чергою кореляційний аналіз сприяв виявленню міцності взаємозв'язків між показниками розвитку тих чи тих складників емоційної компетентності. Варто зауважити, що

інтерпретація отриманих результатів характеризується вичерпністю, логічністю та аргументованістю.

За результатами констатувального експерименту обґрунтовано та розроблено психолого-педагогічну модель формування емоційної компетентності майбутнього психолога, яку презентовано у третьому розділі. Вона слугувала основою для конструювання формувального експерименту. Дана модель характеризується розгалуженістю, враховує попередні теоретичні побудови авторки та слугує запорукою ефективності формувального експерименту, а також теоретичного впорядкування отриманих результатів.

План формувального експерименту нагадував квазіекспериментальний план для двох нееквівалентних груп із попереднім і підсумковим тестуванням. Тут, незважаючи на відсутність процедури рандомізації, контрольна та експериментальна групи не надто відрізнялися одна від одної за всіма досліджуваними показниками. Щоправда, дисертантка не визначала достовірність відмінностей між експериментальною і контрольною групами до проведення формувального експерименту.

Заслуговує на увагу презентована у цьому розділі програма формування емоційної компетентності засобами коуч-технологій. Вона орієнтована не стільки на подолання життєвих (в т. ч. професійних) труднощів, скільки на досягнення успіху в розвитку когнітивного, соціального, регулятивного та емпатійного компонентів емоційної компетентності майбутніх психологів. Це узгоджується з логікою коучингу, а відтак не лише сприяє практичній релевантності даної програми, але й вказує на її наукову перспективність.

Звертає на себе увагу і поєднання різноманітних форм роботи: індивідуальних і групових, аудиторних і самостійних, що потребує багато часу, а відтак слугує додатковим підтвердженням наявності у здобувачки прикладних знань, умінь і навичок, а також засвідчує комплексний підхід до формування емоційної компетентності майбутніх психологів.

Висновки до розділів, як і загальні висновки, відповідають поставленим у роботі завданням та ілюструють досягнення дисертанткою мети.

Однак, загальний теоретико-методологічний рівень рецензованої дисертаційної праці та професіоналізм самої дисертантки не позбавляють роботу певних хиб, що змушує зробити такі критичні зауваження:

1. Доводиться констатувати відсутність сталого трактування емоційної компетентності авторкою та її чіткого розмежування з емоційним інтелектом та соціальною компетентністю. Так, на с. 71 емоційна компетентність (ЕК) постає «сукупністю здібностей, знань, умінь і навичок в емоційній сфері...», тоді як на с. 110 ЕК майбутніх психологів являє собою «інтегративне динамічне утворення, яке активізує їх здатність глибоко усвідомлювати особливості своїх емоційних станів, емоцій та почуттів інших, а також здійснювати цілеспрямований вплив на них у процесі комунікації та навчальної діяльності». Останнє визначення наближує ЕК до розуміння емоційного інтелекту, за Д. Люсіним, який вбачає у ньому здатність до розуміння та управління своїми і чужими емоціями.

Ще більше спантеличує визначення авторкою соціальної компетентності, яка «охоплює вміння визначати й усвідомлювати почуття, думки і поведінку інших людей, і самої особи, та вміння будувати свою діяльність на цій основі» (с. 53). Таким чином, всі 3 зазначені конструкти виявляються схожими за змістом. Це яскраво проявляється і в підборі психодіагностичних методик та описі результатів дослідження, в яких термін «емоційний інтелект» вживається як синонімічний до терміну «емоційна компетентність».

2. Потребує уточнення й авторське позиціонування коучингу в системі практичного застосування психологічних знань, умінь і навичок. Так, на с. 84 здобувачка зазначає, що коучинг є «особливим видом психологічного тренінгу»; на с. 82 пише, що він «нагадує собою тренінг» і є «свого роду тренінгом»; на с. 83 коучинг подається як «сучасний напрямок консультування»; на с. 80 – «тренінг»; на с. 77 – «індивідуальне тренування людини»; на с. 73 – «метод здійснення консалтингу, тренування»; с. 80 – унікальне поєднання переваг психотерапії і тренерства; с. 89 – технологія.

3. На с. 78 авторка зазначає, що ЕК є системною властивістю особистості, яка включає в себе рефлексію, саморегуляцію, емпатію та експресивність. Це

співзвучно з виокремленими на с. 69 структурними компонентами ЕК, до яких, на думку дисертантки, належать когнітивний, особистісний та поведінковий. Разом із цим на с. 99 ми дізнаємося, що компонентами ЕК є самосвідомість, самоконтроль, соціальна чутливість і управління відносинами з іншими. З огляду на це, вважаю, що авторці слід більш чітко й послідовно артикулювати виокремлення компонентів ЕК, а також дотримуватися єдиної логіки обґрунтування своїх теоретичних положень.

4. На с. 130 авторка вказує, що «метою нашого дослідження також було виявлення за допомогою методів математичної статистики взаємозв'язків між виокремленими складовими та показниками розвитку емоційної компетентності та її загальним рівнем у майбутніх психологів. Ці взаємозв'язки пояснюють, які складові та показники досліджуваної особистісної властивості найбільше впливають на рівень її розвитку, а які – найменше». Однак застосований для цього кореляційний аналіз, за К. Пірсоном, не дає змоги визначити вплив одного показника на інший, а максимум – висунути гіпотезу про ймовірність такого впливу. Ця гіпотеза може перевірятися, наприклад, за допомогою факторного, регресійного аналізу тощо. Однак подібні методи математичної статистики, на жаль, не використовуються здобувачкою.

5. Список літератури варто було б розширити і включити в нього новітні дослідження в галузі ЕІ, здійснені такими вітчизняними вченими, як Є. В. Карпенко, О. П. Лящ, М. М. Шпак та іншими. Вважаю, що теоретична частина дисертаційного дослідження від цього тільки виграла б. На обсяг дисертації це теж би суттєво не вплинуло, адже з нього варто було б прибрати повторювані речення і думки, які зустрічаємо на с.с. 32, 39-40, С. 40-42. Крім того, повторюються думки про емпатію, висловлені в підрозділах 1.1 та 1.3.

6. В роботі зустрічаються русизми і неточності, а, отже, текст потребує ретельнішого редагування.

Проте зазначені критичні зауваження та дискусійні моменти не нівелюють наукової цінності дисертаційної праці Гичко Юлії Володимирівни, її наукової новизни, практичного значення і особистого внеску в зазначену царину досліджень здобувачки. Основні наукові результати належним чином

апробовано в Україні і закордоном, упроваджено в освітній процес низки вітчизняних ЗВО та відображено в достатній кількості наукових публікацій, серед яких 3 наукові статті опубліковано у фахових виданнях України з психології, 1 – у зарубіжному виданні з психології, 1 – у виданні, що входить до наукометричної бази Scopus та 10 публікацій апробаційного характеру.

Список використаних джерел оформлено згідно з відповідними вимогами, а додатки вдало конкретизують зміст основного матеріалу. Поршень академічної доброчесності не виявлено.

Загалом, проведений аналіз дисертаційної роботи «Формування емоційної компетентності майбутніх психологів засобами коуч-технологій» засвідчує її належний науковий рівень та професійну компетентність авторки. Це дає підстави зробити висновок про те, робота Гичко Юлії Володимирівни відповідає всім необхідним вимогам, встановленим Порядком підготовки здобувачів вищої освіти у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р., №261 (з наступними змінами), а також п. 10 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р., №167, а її авторка заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 053 – психологія.

Доктор психологічних наук, доцент,
професор кафедри практичної психології
Львівського державного університету
внутрішніх справ

Карпенко Є. В.

Підпис доц. Є. Карпенка

засвідчую:

професор ІвДІЗС

О. Балмака